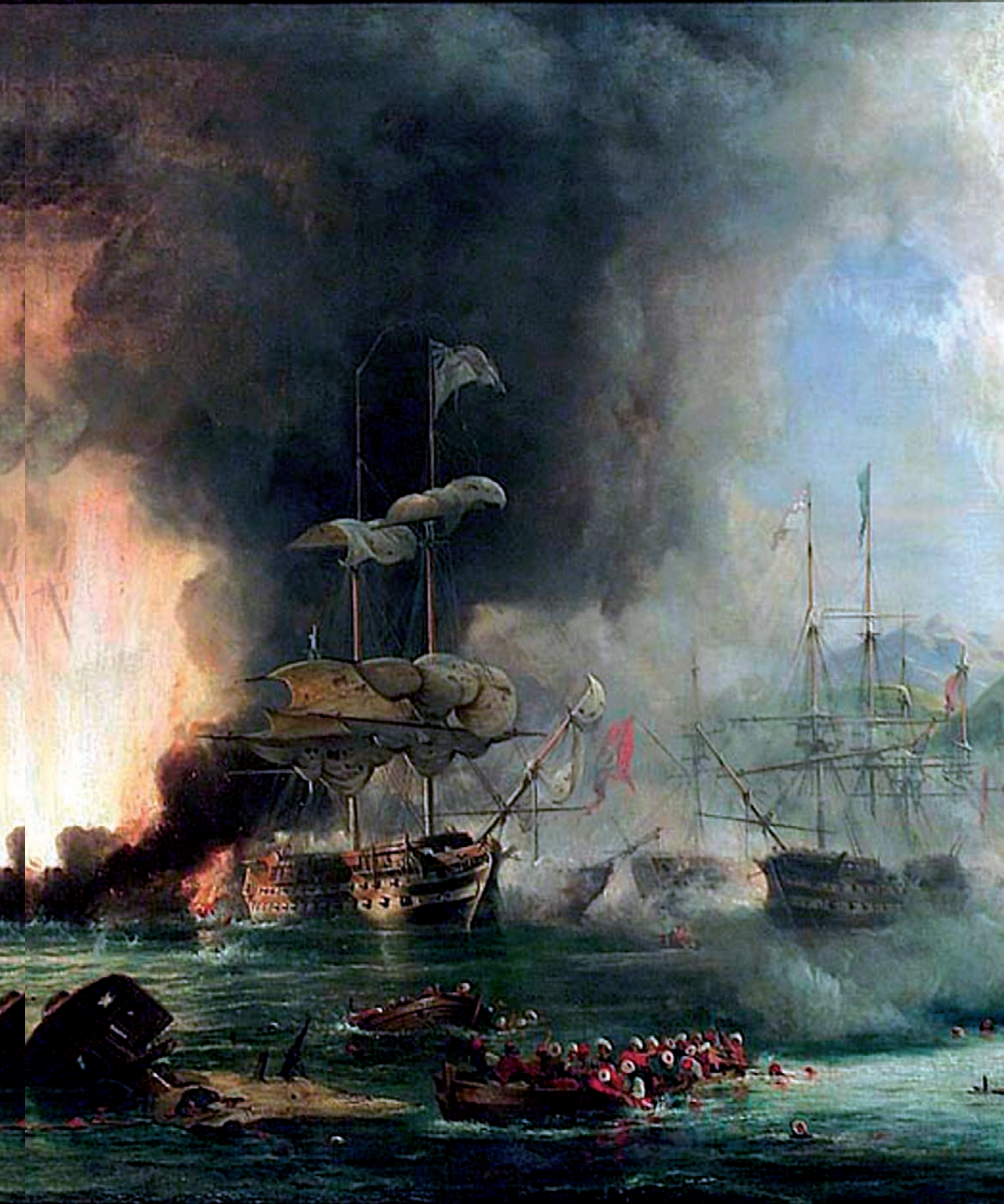
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΤΟ 1821

Γιατί κυριάρχησε στο Αιγαίο

ΤΟΥ **ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑ**

Το Ελληνικό Ναυτικό αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο για την ανεξαρτησία της Ελλάδας από τον μακρόχρονο οθωμανικό ζυγό. Παρά την υλική του αδυναμία, χάρη στη ναυτοσύνη των πληρωμάτων του, κατάφερε να υποτάξει την ύλη, το μόνο όπλο που παρέτασσε ο εχθρός. Τα εξοπλισμένα από τον φόβο των κουρσάρων ελληνικά εμπορικά πλοία μετατράπηκαν σε πολεμικά και συγκρότησαν εκ των ενόντων στόλο πολεμικό, ο οποίος κατάφερε να καταναυμαχήσει ακόμα και τον τρομακτικής ισχύος ενωμένο τουρκικό και αιγυπτιακό στόλο.

Οι αγώνες των Ελλήνων στην ξηρά δεν ήταν δυνατόν να στεφθούν από επιτυχία χωρίς τη σύμπραξη του Ναυτικού, το οποίο θα εμπόδιζε τους Τούρκους να μεταφέρουν στρατεύματα από τη Μ. Ασία και τη Θράκη στην Ελλάδα ή από τη Βόρεια Ελλάδα στην Πελοπόννησο, καθώς και να προσφέρουν βοήθεια στις φρουρές που είχαν εγκατασταθεί στα διάφορα φρούρια και στρατόπεδα της Ελλάδας και των νησιών της. Οι νησιώτες ήταν άνθρωποι φιλήσυχοι και με ζήλο επιδίδονταν στο εμπόριο, άλλα οι περιστάσεις μετέβαλαν αυτούς σε θαλασσινούς ήρωες. Στον αγώνα πρωτοστάτησαν το λεγόμενα τρία ναυτικά νησιά: Ύδρα, Σπέτσες και Ψαρά. Τα νησιά αυτά απέκτησαν σπουδαιότητα τον 17ο αιώνα με τη ναυτιλία και το εμπόριο.

Ήταν εξαρτημένα από τον καπετάν πασά, δηλαδή τον Τούρκο ναύαρχο του Αιγαίου, κατέβαλλαν ετήσιο φόρο και έστελναν κάθε χρόνο μικρό αριθμό ναυτών για να υπηρετήσουν στο σουλτανικό Ναυτικό, ενώ κατά τα άλλα ήταν αυτόνομα και αυτοδιοίκητα, γιατί δεν είχαν ούτε Τούρκους κατοίκους ούτε Τούρκο διοικητή. Κυβερνούνταν ολιγαρχικά από την τάξη των πλούσιων ναυτικών, τους οποίους ονόμαζαν «νοικοκυραίους».

Οι συνθήκες στην εποχή της Γαλλικής Επανάστασης (1789) -ιδιαίτερα δε ο βρετανικός και ο γαλλικός αποκλεισμός- έκαναν επικίνδυνη τη θαλασσοπορία, παρ' όλα αυτά οι πόλεμοι της Γαλλικής Επανάστασης και του Ναπολέοντα ανέπτυξαν το εμπόριο και τη ναυτιλία των νησιών. Χαρακτηριστικό είναι το επεισόδιο μεταξύ του φημισμένου Βρετανού ναυάρχου Οράτιου Νέλσον και του άσημου, ακόμα, Έλληνα πλοιάρχου Ανδρέα Μιαούλη: ο Νέλσον κατάφερε, ύστερα από σειρά άκαρπων προσπαθειών, να αιχμαλωτίσει το μικρό εμπορικό πλοίο του Μιαούλη, με το οποίο ο δαιμόνιος Έλληνας έσπαζε συνεχώς τον βρετανικό αποκλεισμό και πουλούσε πανάκριβα τα εμπορεύματα που μετέφερε στην αποκλεισμένη Γαλλία.

Ο Νέλσον πλησίασε τον Μιαούλη και τον ρώτησε αν γνωρίζει την τιμωρία για την πράξη του. Αγέρωχα ο Έλληνας απάντησε: «Κρέμασμα στο μεσιανό κατάρτι». Ο Νέλσον σάστισε μπροστά στην ψυχραιμία και την τόλμη του Μιαούλη και χαμογελώντας έδωσε εντολή να αφεθεί ελεύθερος μαζί με το καράβι του!

Ο Ανδρέας Μιαούλης, ο μεγάλος Έλληνας ναυμάχος του 1821, ο οποίος αποδείχθηκε εξίσου ικανός ναύαρχος με τους Ευρωπαίους αποφοίτους των ναυτικών ακαδημιών.

Ο ελληνικός στόλος

Εκτός από τα τρία νησιά, Ναυτικό είχε και το Γαλαξίδι (στον Κορινθιακό Κόλπο), η Κάσος, η Μύκονος, καθώς και άλλα νησιά του Αιγαίου. Υπολογίζεται ότι η Ελλάδα είχε συνολικά 500 πλοία, συνολικού εκτοπίσματος 130 χιλ. τόνων με 15.000 ναύτες και 5.000 πυροβόλα. Συγκεκριμένα, η δύναμη του Ελληνικού Ναυτικού κατά μία επίσημη στατιστική πριν από την επανάσταση ήταν: Ύδρα, 124 πλοία, από τα οποία τα 37 εκτόπιζαν από 31 έως 100 τόνους, τα 19 από 101 έως 200, τα 32 από 201 έως 300, τα 23 από 301 έως 400, τα 12 από 400 έως 500 και μόλις ένα των 548 τόνων. Από τα πλοία αυτά, κατάλληλα για επιχειρήσεις ήταν τα άνω των 100 τόνων, δηλαδή τα 87. Οι Σπέτσες διέθεταν 44 πλοία κατάλληλα για επιχειρήσεις, τα Ψαρά 40, η Κάσος 31 μεγάλα πλοία από 200 έως 315 τόνους και πολλά μικρότερα, η Σάμος 35 μικρά σκάφη και η Άνδρος 4 μεγάλα και πολλά μικρά που χρησιμοποιήθηκαν ως πυρπολικά.

Από την αρχή της επανάστασης οι Πελοποννήσιοι απευθύνθηκαν με επιστολές και πρέσβεις στους νησιώτες στους οποίους μιλούσαν για τους θριάμβους τους και προσπαθούσαν να τους πείσουν να τρέξουν βοηθοί στον αγώνα. Επιστολή του Κολοκοτρώνη προς τους Υδραίους έλεγε: «Αν δεν ταχύνετε τον ερχομό σας και πηγαίνει το πράγμα εις μάκρος, μπορεί να μας λείψει και εμάς το θάρρος και πλέον νεκρώνει το πράγμα και φαίνεται ότι είστε σεις αίτιοι όλου του γένους και όψεσθαι». Πρώτο από τα νησιά που επαναστάτησαν ήταν οι Σπέτσες στις 26 Μαρτίου. Οι νησιώτες όπλισαν 53 πλοία και η χήρα Σπετσιώτισσα Μπουμπουλίνα ήταν από τους πρώτους που εξόπλισε με δικές της δαπάνες στολίσκο, στον οποίο, αφού μπαρκάρισε και η ίδια, απέκλεισε τον κόλπο του Ναυπλίου. Οι Πελοποννήσιοι έγραψαν τότε με ανακούφιση: «Δόξα εις υμάς αδελφοί, ότι ηγέρθητε πρώτοι. Πρώτοι κατά την προσβολή του εχθρού, πρώτοι εν τη Ιστορία, πρώτοι εν τη αθανασία».

Σκηνή μάχης μεταξύ τρίκροτου και φρεγάτας. Τα τρίκροτα και τα δίκροτα ήταν τα «θωρηκτά» της εποχής, αφού διέθεταν 64 έως 100 πυροβόλα το καθένα. Οι φρεγάτες διέθεταν 24 έως 40 πυροβόλα συνήθως. Το οθωμανικό Ναυτικό διέθετε αρκετά τέτοια πλοία, αντίθετα με το ελληνικό, που δεν διέθετε κανένα.

Τις Σπέτσες ακολούθησαν τα Ψαρά. Όταν στις 12 Απριλίου εμφανίστηκε μπροστά στο νησί σπετσιώτικο πλοίο που έφερε την αγγελία της επανάστασης, ο λαός ξέσκισε την τουρκική σημαία και στον χαιρετισμό του Πάσχα «Χριστός Ανέστη», απαντούσαν οι Ψαριανοί «και η Ελλάς ανέστη». Αν και ήταν περισσότερο εκτεθειμένοι γιατί βρίσκονταν κοντά στην ασιατική ακτή, επέδειξαν εξαιρετικό ζήλο.

Η Ύδρα, το μεγαλύτερο από τα τρία νησιά εξεγέρθηκε τελευταίο και έτσι άργησε λίγο να μπει στον αγώνα, ίσως από υπερβολική συντηρητικότητα και γιατί οι πρόκριτοι είχαν αντιληφθεί τις δυσχέρειες της επιχείρησης. Η Φιλική Εταιρεία όμως είχε κατορθώσει να κατηχήσει πολλούς από τους πλοιάρχους, ένας δε από αυτούς, ο Αντώνης Οικονόμου, οργάνωσε εξέγερση, ανέλαβε ο ίδιος την αρχή και κήρυξε την επανάσταση αφού συγχρόνως εξανάγκασε τους προκρίτους να καταβάλουν τα απαιτούμενα χρήματα για την αρχική κίνηση και οργάνωση του στόλου (15 Απριλίου 1821). Ωστόσο, αργότερα ο Οικονόμου εξαναγκάστηκε να φύγει από την Ύδρα και έτσι η διοίκηση επανήλθε και πάλι στα χέρια των προκρίτων, οι οποίοι, αφού η πατρίδα τους είχε αρχίσει τον αγώνα, κατέβαλαν κάθε προσπάθεια για την επιτυχία του και διέθεσαν ολόκληρη την περιουσία τους. Το «Συμβούλιο των Προκρίτων», με πρόεδρο τον Λάζαρο Κουντουριώτη, ανέλαβε την οργάνωση και τη συντήρηση του στόλου καθώς και τη συντήρηση του στόλου της Ύδρας και την ανώτερη διεύθυνση των επιχειρήσεων.

1

2

3

Οι περισσότερες Κυκλάδες μιμήθηκαν το παράδειγμα των τριών νησιών. Την Κυριακή του Θωμά επαναστάτησε η Σάμος και ετοιμάζονταν να εξεγερθούν η Ρόδος και η Κύπρος, επειδή όμως αυτά τα νησιά είχαν πολλούς Τούρκους κατοίκους, η επανάσταση δεν είχε ουσιαστικό αποτέλεσμα. Λίγο αργότερα, εξεγέρθηκε και η Κρήτη, αν και διέθετε ελάχιστα πολεμικά μέσα και οι ντόπιοι Τούρκοι διακρίθηκαν για την αγριότητά τους. Έτσι, το σύνολο των κυριότερων ελληνικών νησιών επαναστάτησε και διέθεσε τα πλοία με τα πληρώματά τους στον αγώνα. Φυσικό ήταν το σύνολο της ναυτικής δύναμης της Ελλάδας να διοικείται από τους προκρίτους των τριών νησιών, οι οποίοι, ύστερα από συνεννόηση, εξέδωσαν κανονικά διπλώματα και εφοδίασαν τα πολεμικά πλοία. Επίσης, εξέδωσαν εγκυκλίους «Περί λειών», οδηγίες περί σεβασμού των ουδετέρων σημαιών, αυστηρές διαταγές περί αποφυγής πράξεων που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως πειρατικές και όρισαν τους ναυάρχους των τριών στόλων: του υδραίικου, τον Ιάκωβο Τομπάζη, του Σπετσιώτικου, τον Γκίκα Τσούπη και του Ψαριανού, τον Νικόλαο Αποστόλη. Κάθε ναύαρχος είχε απόλυτη ανεξαρτησία. Μόνο όταν συνεργάζονταν οι στόλοι των τριών νησιών, ο ναύαρχος της Ύδρας αναγνωριζόταν ως γενικός Αρχηγός, αν και επίσημα δεν έφερε τον τίτλο αυτό.

Τα καθήκοντα των ναυάρχων αποτυπώνονται στον όρκο που έδινε ο ναύαρχος της Ύδρας: «Να κινεί το ναυτικό της πατρίδας του κατά του τυράννου, να σέβεται την ιδιοκτησία των ομογενών, των Ευρωπαίων και αυτών των Τούρκων, να συνεργάζεται με τα πλοία των άλλων δύο νησιών και να αποστέλλει στην Ύδρα τα λάφυρα που ήθελε συλλάβει για να διανεμηθούν σύμφωνα με τους νόμους». Ιδιαίτερα οι νησιώτες όρισαν «σύστημα καταδρομικό» και κανόνισαν τη διανομή της λείας. Όρισαν όπως ένα μέρος της λείας να κατατίθεται στο κοινό ταμείο. Τα πλοία των ουδετέρων έπρεπε να τύχουν σεβασμού όταν δεν ήταν ναυλωμένα από την τουρκική κυβέρνηση και δεν έφεραν πολεμοφόδια και στρατεύματα.

Από την αρχή φάνηκε αμέσως ότι οι Έλληνες είχαν μαχητική δύναμη στη θάλασσα γιατί τα πλοία των νησιωτών μεταβληθέντα σε πολεμικά περιπολούσαν ανενόχλητα στο Αιγαίο, διέδιδαν την επανάσταση και ενίσχυαν τους διστακτικούς.

Από τις πρώτες κιόλας συγκρούσεις τους με τους Τούρκους, οι Έλληνες απέδειξαν ότι είχαν και μεγάλη πολεμική πείρα. Δεν ήταν δυνατό να γίνει αλλιώς, αφού -εξαιτίας της πειρατείας που υπήρχε εκείνα τα χρόνια στο Αιγαίο- ήταν υποχρεωμένοι να εξοπλίσουν τα πλοία τους με πυροβόλα, και στις συναντήσεις τους με τους πειρατές να δίνουν πραγματικές μάχες για να προστατεύσουν το εμπόριό τους. Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και ο επτάχρονος αγώνας στην ξηρά και στη θάλασσα εναντίον των Τούρκων δεν πρέπει να θεωρούνται ως αποτέλεσμα ανοργάνωτης και αυτόματης εξέγερσης των Ελλήνων κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, άλλα αντίθετα ως πόλεμος που προήλθε από αρκετά σοβαρή οργάνωση στον πολιτικό και στρατιωτικό τομέα. Η οργάνωση αυτή, έργο των μορφωμένων τάξεων του Γένους και των προκρίτων, οι οποίοι ζούσαν τόσο στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας όσο και στο εξωτερικό, λειτουργούσε συστηματικά πολλά χρόνια πριν από την έκρηξη της επανάστασης και προετοίμασε το έδαφος για τον υπόδουλο Ελληνισμό και την κοινή γνώμη της Ευρώπης. Ο διαφωτισμός της κοινής γνώμης της Ευρώπης -η οποία εντάθηκε μετά

την έκρηξη της επανάστασης- είχε σωτήρια αποτελέσματα γιατί βοήθησε να εκδηλωθεί ένα ισχυρό ρεύμα φιλελληνισμού, παρά τη δυσμένεια που έδειχναν προς την επανάσταση οι επίσημες κυβερνήσεις. Το ισχυρό αυτό φιλελληνικό ρεύμα ανάγκασε τελικά και τις κυβερνήσεις να υποχρεώσουν την Τουρκία να αναγνωρίσει την ελευθερία της Ελλάδας.

Η Φιλική Εταιρεία, που προετοίμασε το Γένος για την αποφασιστική εθνεγερσία, είχε οργανώσει στις τάξεις της και τους περισσότερους από τους ναυτιλομένους, το ρόλο των όποιων -πολύ σωστά- η ηγεσία της Φιλικής τον θεωρούσε ως πρωταρχικό για τη διεξαγωγή του αγώνα. Εξάλλου, στα επτά χρόνια των προπαρασκευών της Φιλικής (1814-1821), οι Έλληνες ναυτικοί συνέβαλαν στη διάδοση των ιδεών της αφού, λόγω της εργασίας τους, έρχονταν σε επαφή ευκολότερα από κάθε άλλον με τον απόδημο και υπόδουλο ελληνισμό. Έτσι, έως τις παραμονές της επανάστασης είχαν οργανωθεί στη Φιλική όλοι σχεδόν οι πρόκριτοι και οι καπετάνιοι των εμπορικών σκαφών, καθώς και οι πιο έμπιστοι από τα πληρώματα των πλοίων, ιδιαίτερα της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών. Προσωπικότητες των νησιών, όπως ο Ανδρέας Μιαούλης, ο Αντώνης Οικονόμου, ο Νικόλαος Αποστόλης, οι αδελφοί Ιάκωβος και Μανώλης Τομπάζης, ο Παναγιώτης Μπότασης, ο Ανδρέας Ανδρούτσος, ο Χατζηγιάννης Μέξης, ο Ιωάννης Μπούμπουλης και πολλοί άλλοι είχαν οργανωθεί πριν από την επανάσταση στη Φιλική.

Σε επιστολή του προς τους προαναφερθέντες, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης έγραφε: «Μη δειλιάσετε ποσώς, αλλά ετοιμάσετε τα ξύλινα τείχη σας, να σώσετε ως άλλοι Αθηναίοι και Λακεδαιμόνιοι την Πατρίδα... Ελπίζομεν αδιστάκτως εις την ιδικήν σας αξιότητα και ανδρεία, όχι μόνον να χειρώσωμεν τας ναυτικάς του εχθρού δυνάμεις, αλλά και αυτό το κέντρον του να διασαλεύσουμε εκ θεμελίων». Σε άλλη επιστολή του προς τους πλοιάρχους, ο Υψηλάντης έγραφε: «Η δική σας δραστηριότης και γενναιότης διατήρησε έως σήμερα το εθνικό εκείνο φρόνημα, το οποίον ανέδειξε τους προπάτοράς μας Έλληνας υπερτέρους πάντων των Εθνών. Η συμπεριφορά σας αυτή αποκατέστησε το ελληνικό όνομα εις όλον τον κόσμο και απέδειξε περιτράνως ότι το ελληνικό Έθνος ου μόνον δεν εξαλείφτηκε από τον κώδικα των εθνών, ως πολλοί νομίζουν, αλλά μάλιστα με φιλοπατρία αγωνίζεται διά την ελευθερία και την ανεξαρτησία του».

Πέρα από όλα αυτά, οι κυβερνήτες των πλοίων και οι πλοιοκτήτες γαλουχούσαν τα πληρώματά τους

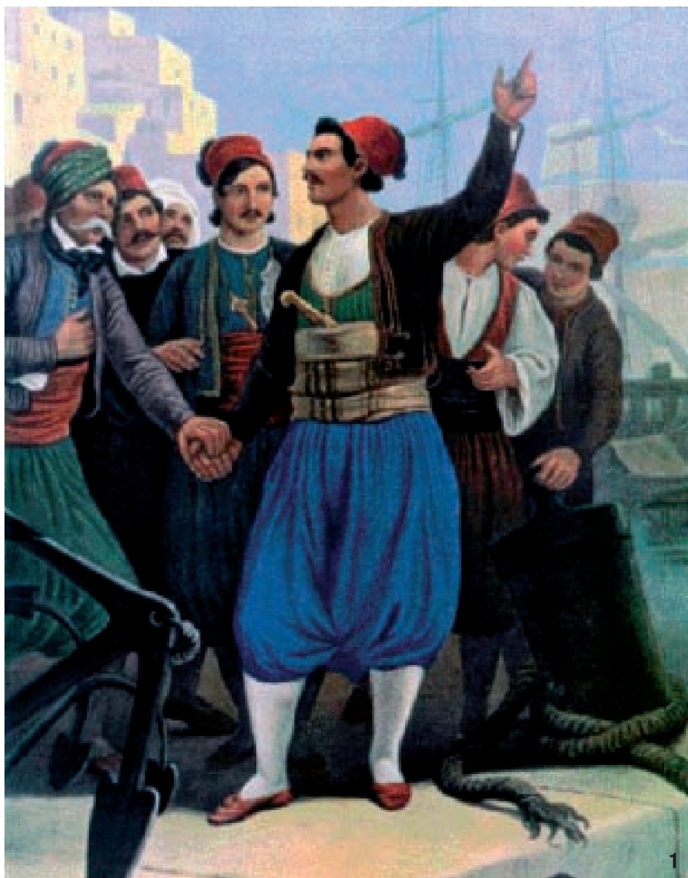

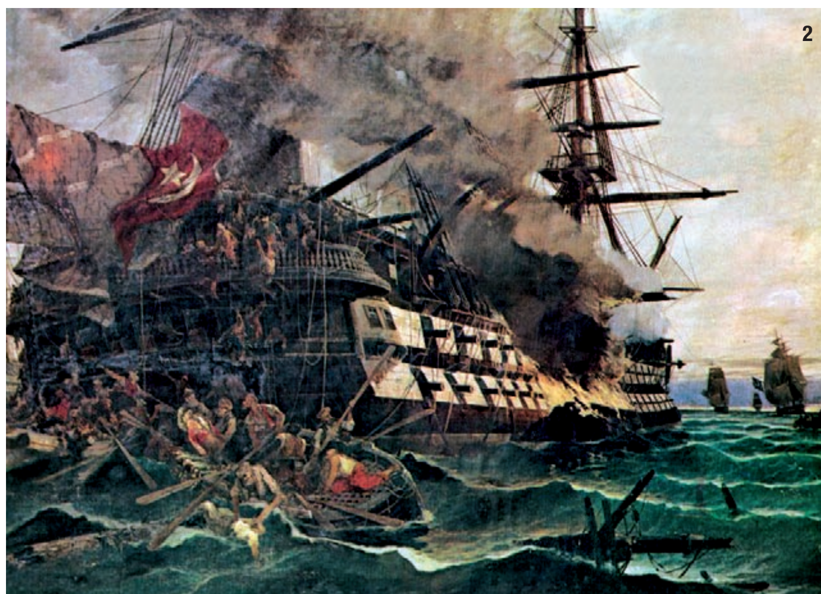
4

Ο Ιάκωβος Τομπάζης (1) και ο Ανδρέας Μιαούλης (2) αποτέλεσαν ένα τρομερό δίδυμο στο Αιγαίο στους χρόνους της Επανάστασης. Οι δύο τους εξελίχθηκαν στο φόβο και τον τρόμο των Τούρκων, όπως φάνηκε στη μεγάλη Ναυμαχία του Γέροντα.

3. Χαρακτηριστικός τύπος Έλληνα ναύτη της εποχής. Η ναυτοσύνη των Ελλήνων ήταν το μεγάλο τους πλεονέκτημα έναντι των πανίσχυρων τουρκικών πλοίων.

4. Η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, η Σπετσιώτισσα καπετάνισσα στο καμάρι του ιδιωτικού της στόλου, τον «Αγαμέμνονα», ενός πάρωνα με 18 πυροβόλα. Η Μπουμπουλίνα ξόδεψε όλη της την περιουσία για τη συντήρηση των τριών της πλοίων που είχε μετατρέψει σε πολεμικά και τα οποία διέθεσε στον επαναστατικό στόλο.

1

2

με την ιδέα της εθνικής ελευθερίας. Οσο μάλιστα πλησίαζε η στιγμή της εξέγερσης, τόσο οι πλοιοκτήτες ναυπηγούσαν πλοία μεγαλύτερα και περισσότερο πολεμικά, στα οποία έδιναν αρχαία ένδοξα ονόματα για να διατηρούν άσβεστη την ανάμνηση του παρελθόντος. Από τα πλοία που αποτελούσαν το στόλο της επανάστασης, 11 έφεραν το όνομα «Θεμιστοκλής», 9 το «Λεωνίδας», 8 το «Ηρακλής», 7 το «Επαμεινώνδας», 5 το «Αθηνά», 2 το «Άρης» και 2 το «Αγαμέμνων».

Το αντίπαλο δέος

Η γενική κατάσταση της Τουρκίας, όταν άρχισε η Ελληνική Επανάσταση, βοήθησε στην επιτυχία της. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν είχε καλές σχέσεις με τη Ρωσία και στο εσωτερικό της διεξήγε πόλεμο εναντίον του «δικού της» Αλή πασά. Ολόκληρη σχεδόν η Πελοπόννησος και η Στερεά είχαν απαλλαγεί από την παρουσία τουρκικών στρατευμάτων - εκτός από τις φρουρές των οχυρωμένων πόλεων. Ο πληθυσμός των περιοχών ήταν κατά 90% ελληνικός και σε αυτόν υπήρχαν πολλοί εμπειροπόλεμοι άνδρες, από τους οποίους συγκροτήθηκαν σώματα άτακτων αλλά έμπειρων πολεμιστών.

Από την άποψη του Ναυτικού, η κατάσταση για τους Τούρκους δεν ήταν καλή. Το τουρκικό Ναυτικό αποτελούνταν από μεγάλο αριθμό ισχυρών πολεμικών πλοίων, από τα οποία τα περισσότερα είχαν ναυπηγηθεί στον ναύσταθμο του Κεράτιου Κόλπου. Αν και η οργάνωση του Ναυτικού είχε από καιρό παραμεληθεί εντελώς, ωστόσο, τα υπάρχοντα πλοία -ανάμεσα στα οποία ήταν ένα τρίκροτο, δέκα δίκροτα και μεγάλος αριθμός από φρεγάτες- ήταν το ίδιο ισχυρά, από την άποψη της ναυπήγησης και του οπλισμού, με τα αντίστοιχα πολεμικά πλοία των μεγάλων ναυτικών δυνάμεων εκείνης της εποχής. Τον

τουρκικό στόλο δεν τον αποτελούσαν εμπορικά πλοία που μετατράπηκαν σε πολεμικά, αλλά πραγματικά πολεμικά πλοία - τρίκροτα, δίκροτα και φρεγάτες. Τα τρίκροτα ήταν ιστιοφόρα με τρεις ιστούς και τρεις σειρές πυροβόλων στις πλευρές, από μία σειρά σε κάθε κατάστρωμα (ο συνολικός αριθμός πυροβόλων των τρίκροτων συνήθως έφτανε τα 80 με 90 πυροβόλα). Τα δίκροτα ήταν επίσης τρίστηλα ιστιοφόρα με τετράγωνα ιστία σε όλους τους ιστούς και δύο σειρές πυροβόλων στις πλευρές, από μία σειρά σε κάθε κατάστρωμα. Ο αριθμός των πυροβόλων των δίκροτων επίσης ποίκιλλε. Συνήθως, τα δίκροτα διέθεταν από 60 μέχρι 70 πυροβόλα. Τα δε τουρκικά πυροβόλα ήταν βαρύτερα των ελληνικών, βάλλοντα βλήματα βάρους 64, 48, 32 και 24 λιβρών. Τα ελληνικά πλοία σπάνια έφεραν πυροβόλα μεγαλύτερα αυτών των 24 λιβρών. Τα δίκροτα και τα τρίκροτα ήταν τα μεγαλύτερα πλοία και ονομάζονταν «πλοία της γραμμής». Ήταν τα αντίστοιχα θωρηκτά της εποχής.

Οι φρεγάτες ήταν τρίστηλα πολεμικά πλοία. Οι διαστάσεις τους ήταν ποικίλες και αναγνωρίζονταν από τον αριθμό των πυροβόλων. Κυρίως υπήρχαν τρεις τύποι, των 40, των 30 και των 20 πυροβόλων. Θα λέγαμε ότι οι φρεγάτες αντιστοιχούν στα σημερινά καταδρομικά. Τον σουλτανικό στόλο συμπλήρωναν φυσικά και εκατοντάδες άλλα μικρά πλοία, μπρίκια, γολέτες, σεμπέκια, γαλιότες κ.ά. Εκτός όμως του στόλου αυτού, ορμητήριο του οποίου ήταν η Κωνσταντινούπολη, οι Τούρκοι μπορούσαν να υπολογίζουν και στον αιγυπτιακό στόλο, ενισχυμένο με πλοία από την Τύνιδα και το Αλγέρι. Οι δύο αυτοί στόλοι αποτελούσαν επομένως ναυτική δύναμη πολύ σεβαστή, η οποία, αν είχε ανάλογη οργάνωση και ποιότητα προσωπικού, θα αποτελούσε ισχυρό παράγοντα στη Μεσόγειο.

Στις ναυτικές αυτές δυνάμεις, οι επαναστατημένοι Έλληνες δεν μπορούσαν να αντιπαρατάξουν παρά μόνο ορισμένο αριθμό εμπορικών πλοίων τα οποία είχαν μετατρέψει σε πολεμικά. Λίγα από τα πλοία αυτά ήταν τρίστηλα και τα περισσότερα μπρίκια και γολέτες εκτοπίσματος 250 τόνων κατά μέσο όρο. Ο οπλισμός των μεγαλύτερων δεν ξεπερνούσε τα 20 πυροβόλα, συνήθως όμως ήταν 10. Ακόμη και αν η τουρκική ναυτική δύναμη, εξαιτίας της πολύχρονης ακινησίας και της εγκατάλειψης είχε παραλύσει, ωστόσο εξακολουθούσε να αποτελεί συγκροτημένο Σώμα. Τα ελληνικά πλοία διατήρησαν και μετά την έναρξη της επανάστασης τα ίδια πληρώματα που είχαν ως εμπορικά πλοία. Αυτό αποτέλεσε την κυριότερη αδυναμία του ελληνικού στόλου και σε αυτό οφείλονται όσα περιστατικά κακής διαγωγής σημειώθηκαν από τους κυβερνήτες ή τα πληρώματα. Για να πάρει κάποιος μια ιδέα της ανισότητας των υλικών δυνάμεων στον ναυτικό πόλεμο, σημειώνουμε εδώ ότι στον τέταρτο χρόνο του πολέμου, οπότε παρατάχθηκαν και από τις δύο πλευρές οι μεγαλύτερες δυνάμεις για να διεκδικήσουν την κυριαρχία της θαλάσσης, ο ενωμένος τουρκοαιγυπτιακός στόλος περιλάμβανε περί τα 150 μεγάλα και μικρά πλοία με 2.000 πυροβόλα και 70.000 ναύτες και πεζοναύτες. Ο ελληνικός διέθετε περί τα 80 πλοία, με 800 πυροβόλα και 5.000 ναύτες.

1. Ο Αντώνης Οικονόμου κηρύσσει την επανάσταση στην Ύδρα. Η Ύδρα, αν και επαναστάτησε τελευταία από τα άλλα ναυτικά νησιά, εντούτοις συνεισέφερε τα μέγιστα στον Αγώνα του Έθνους.
2. Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη στη Χίο το 1822. Απέναντι στα πανίσχυρα τουρκικά πλοία –όπως η τρίκροτη ναυαρχίδα του Καπουδάν πασά Καρά Αλί– οι Έλληνες έπρεπε να ανακαλύψουν γρήγορα το αντίδοτο, και το βρήκαν στα πυρπολικά.
3. Τουρκικό δίκροτο της προεπαναστατικής εποχής.

Μόνιμες βάσεις ήταν για τον τουρκικό στόλο η Κωνσταντινούπολη και τα στενά των Δαρδανελίων, για τον αιγυπτιακό η Αλεξάνδρεια και για τον ελληνικό η Ύδρα, οι Σπέτσες και τα Ψαρά. Μετά την καταστροφή των Ψαρών (1822) απέμειναν ως κύριες βάσεις μόνο η Ύδρα και οι Σπέτσες.

Στο θέμα του προσωπικού, η υπεροχή του ελληνικού Ναυτικού, παρά τα σοβαρότατα μειονεκτήματα που κληροδότησε η μακρά δουλεία, υπήρξε αναμφισβήτητη. Οι Τούρκοι, αν και ήταν λαός πολεμικός, ποτέ δεν κατόρθωσαν να ενωθούν με το υγρό στοιχείο όπως οι Έλληνες, οι οποίοι επί χιλιετίες ζούσαν κυριολεκτικά μαζί με αυτό. Γι' αυτό αναγκάζονταν να χρησιμοποιούν για τη στελέχωση των πλοίων τους κατοίκους από τα νησιά του Αιγαίου, δηλαδή Έλληνες, που αποτελούσαν την πλειονότητα των πληρωμάτων τους στους χρόνους πριν από την επανάσταση. Αργότερα, υποχρεώθηκαν να συμπληρώσουν τα κενά με Αλγερινούς και Τυνησίους πειρατές, Μαλτέζους και Γενουάτες τυχοδιώκτες. Τα επιτελεία των πλοίων τους ήταν συγκροτημένα στο μεγαλύτερο μέρος τους από Τούρκους πολε-

μιστές. Όχι όμως ναυτικούς, ενώ τους κυβερνήτες και τους ναυάρχους τούς τοποθετούσε ο σουλτάνος με βάση τις ραδιουργίες της αυλής και όχι σύμφωνα με τις ικανότητές τους.

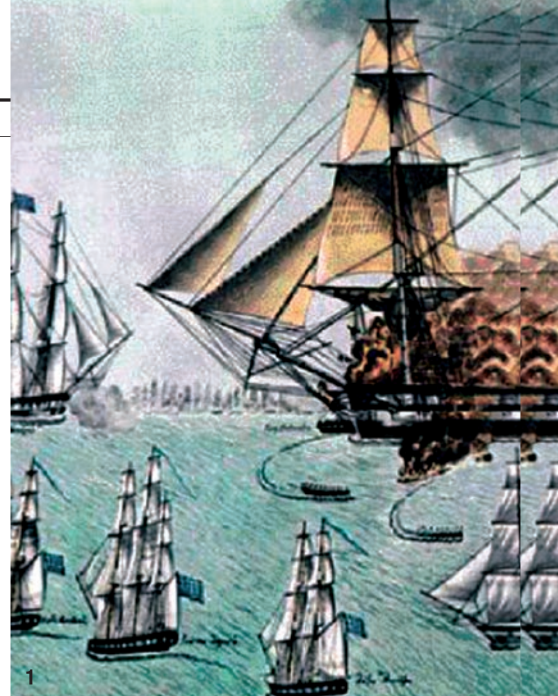
Όλα αυτά δεν βοήθησαν να γίνει το Ναυτικό του σουλτάνου αξιόλογο. Μετά την έναρξη της επανάστασης, η κατάσταση επιδεινώθηκε διότι το μεγαλύτερο μέρος των πληρωμάτων του οθωμανικού Ναυτικού, το οποίο αποτελούνταν από νησιώτες, απομακρύνθηκε, κι έτσι ο στόλος καταδικάστηκε σε αναγκαστική ακινησία. Εκτός από τους ναύτες, στα πλοία υπήρχαν και στρατιώτες οι οποίοι αξιοποιούνταν στις πολεμικές επιχειρήσεις και αποβάσεις καθώς και για την τήρηση της πειθαρχίας και της τάξης μεταξύ των ετερογενών πληρωμάτων. Η κατάσταση του αιγυπτιακού στόλου από πλευράς πληρωμάτων ήταν καλύτερη από εκείνη του τουρκικού. Η υπεροχή αυτή οφειλόταν στην καλύτερη οργάνωση των πολεμικών δυνάμεων της Αιγύπτου που ακολουθούσε το παράδειγμα των ευρωπαϊκών κρατών.

Παράγοντες υπεροχής των Ελλήνων ναυτικών

Κατά τους Ναπολεόντειους πολέμους, οι Έλληνες ναυτικοί κατόρθωναν να διασπούν -παρά την άγρυπνη επιτήρηση των αγγλικών πολεμικών πλοίων- και τον αποκλεισμό και να αποφέρουν τεράστια κέρδη στους ιδιοκτήτες και πλοιάρχους τους. Το γεγονός αυτό συντέλεσε ώστε να συσσωρευτούν στα τρία νησιά μεγάλοι θησαυροί που χρησιμοποιήθηκαν αργότερα για την οργάνωση και τη συντήρηση του πολεμικού Ναυτικού στα πρώτα χρόνια του αγώνα (έως το 1824). Χωρίς αυτά τα χρήματα, θα ήταν αδύνατον να συγκροτηθεί ναυτική πολεμική δύναμη. Ο Παπαρρηγόπουλος αναφέρει ότι τα έξοδα συντήρησης και κίνησης ενός πλοίου 16 πυροβόλων με πλήρωμα 108 ανδρών έφτανε τις 12.000 χρυσές δραχμές το μήνα. Τα χρήματα που ξοδεύτηκαν έως το 1824 για τη συντήρηση του στόλου έφτασαν το ποσό των 20.000.000 χρυσών δραχμών, από το οποίο μόλις το 1.400.000 προερχόταν από το δημόσιο ταμείο και το υπόλοιπο προερχόταν από τις ιδιωτικές περιουσίες των καπεταναίων και πλοιοκτητών των τριών νησιών.

Αλλά ακόμα σπουδαιότερη υπήρξε η συμβολή αυτής της ανάπτυξης του εμπορικού Ναυτικού των νησιών στο κεφάλαιο της πολεμικής παρασκευής και εκπαίδευσης πραγματικών ναυτικών. Οι πλοίαρχοι και το πλήρωμα των πλοίων αυτών στη διάρκεια των τολμηρών πλεύσεών τους στη Μεσόγειο και εκτός αυτής, είχαν να πολεμήσουν εχθρό επικίνδυνο, τους Αλγερινούς και Τυνήσιους πειρατές. Για να αμυνθούν, οι Έλληνες ναυτικοί εξόπλισαν τα πλοία τους με όπλα και πυροβόλα για να τα μετατρέψουν κατά το δυνατόν σε πολεμικά. Αυτή η μετατροπή συντελούσε στην πολεμικότερη οργάνωση των πληρωμάτων.

Τέλος, ο κυριότερος παράγοντας υπεροχής δεν ήταν άλλος από την έμφυτη ναυτοσύνη των Ελλήνων. Ο Γάλλος πλοίαρχος Ντε Βιελά, κυβερνήτης φρεγάτας στη μοίρα της Ανατολής, σε έκθεσή του προς τον ομοεθνή του γενικό πρόξενο της Σμύρνης Πιέρ Νταβίντ, μεταξύ άλλων, γράφει για τους Έλληνες ναυτικούς: «Είμαι έκπληκτος από την ευταξία, την επιδεξιότητα και την τόλμη τους. Χειρίζονται τα πλοία τους με σπάνια ακρίβεια και πετούν ταχύτατα από το ένα στο άλλο άκρο του ορίζοντα. Είναι πράγματι κύριοι του Αιγαίου. Αυτή είναι, εξοχότατε, η υλική των Ελλήνων δύναμη, αυτή είναι προπάντων η ηθική υπεροχή επί του πνεύματος των αντιπάλων τους». Ο Τούρκος ιστορικός Τζεβέτ Πασάς αναγνωρίζει την ανωτερότητα των

1

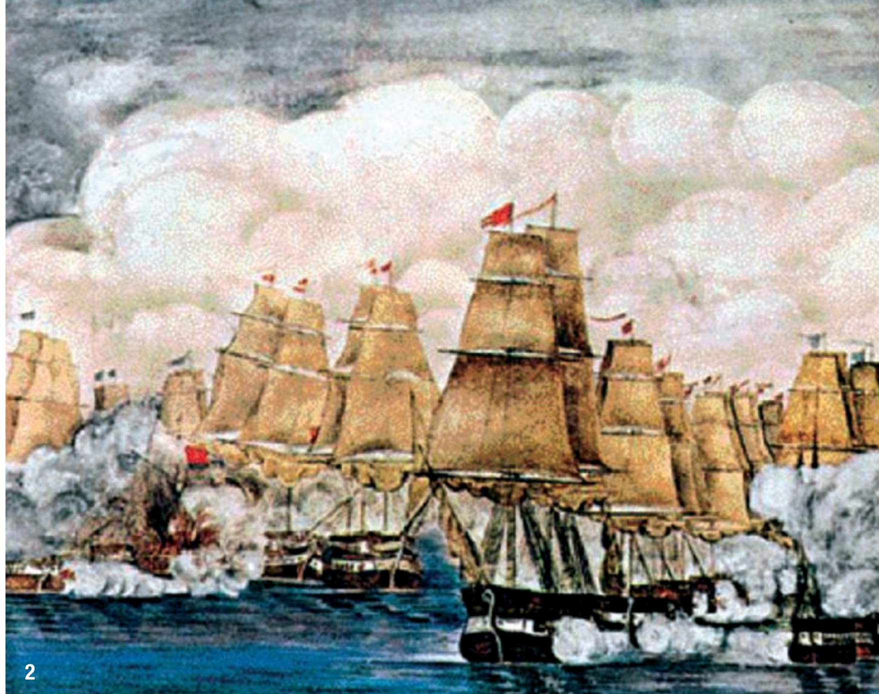
Ελλήνων ναυτικών και γράφει: «Και αν ακόμη ήταν δυνατόν να βρεθούν πλοία, δύσκολο θα ήταν να βρεθούν ναύτες, διότι τα πληρώματα του στόλου αποτελούνταν από Ρωμιούς και η ναυτική τέχνη είχε τελείως εγκαταλειφθεί από τους "πιστούς" (μουσουλμάνους), ενώ οι Έλληνες, όντες έμπειροι στα ναυτικά, υπερείχαν των ανώτερων αξιωματικών του τουρκικού ναυτικού».

Οι ρόλοι των αντίπαλων ναυτικών

Ο σημαντικότερος ρόλος του ελληνικού Ναυτικού ήταν, αρχικά, η ταχεία εξάπλωση της επανάστασης σε όλη την παράκτια και νησιωτική Ελλάδα, προτού οι κύριες τουρκικές δυνάμεις κατορθώσουν να την περιορίσουν και να την καταστείλουν. Ο ρόλος αυτός ήταν τόσο φανερός, ώστε δεν ήταν δυνατό να μη γίνει αντιληπτός σε αυτούς που ανέλαβαν από την αρχή τη διεύθυνση του κινήματος.

Επίσης, η διατήρηση των θαλάσσιων συγκοινωνιών για τον ανεφοδιασμό της Ελλάδας σε τρόφιμα και πολεμικό υλικό, που γινόταν από το εξωτερικό στο μεγαλύτερο μέρος του, ήταν ζωτική ανάγκη, και μόνο με την κυριαρχία στη θάλασσα

μπορούσε να εξασφαλιστεί. Επομένως, η κυριαρχία στη θάλασσα θα αποτελούσε τον κυριότερο παράγοντα επιτυχίας της επανάστασης, που προβλεπόταν μακρόχρονη και πεισματική. Βασικός σκοπός τους ήταν να καταστρέφουν τις ναυτικές δυνάμεις του αντιπάλου και, αν αυτό πετύχαινε, τότε θα πετύχαιναν και δευτερεύοντες σκοποί, η εξάπλωση της επανάστασης σε όλα τα νησιά και τα παράλια, η εξασφάλιση των θαλάσσιων συγκοινωνιών και ο ανεφοδιασμός των δυνάμεων ξηράς, καθώς και η εκτέλεση συνδυασμένων επιχειρήσεων σε διάφορα σημεία των ακτών.

Για τους Τούρκους, ο βασικός σκοπός ήταν ο περιορισμός της επανάστασης στην Πελοπόννησο, η διακοπή του ανεφοδιασμού των επαναστατών και η αποκοπή τους από τον έξω κόσμο, καθώς και η διενέργεια αποβάσεων σε διάφορα σημεία των ακτών.

Με την έναρξη της επανάστασης και την επίθεση, οι Έλληνες επωφελήθηκαν από την αναγκαστική ακινησία του τουρκικού στόλου. Οι Έλληνες ναυτικοί, δε, προσπάθησαν να τηρήσουν σε όλη τη διάρκεια του πολέμου -παρά τη δυσαναλογία των μέσων- την ίδια στρατηγική. Όποτε ο ελληνικός στόλος απομακρύνθηκε από το ρόλο αυτό, το έπραξε γιατί εξαναγκάστηκε είτε από έλλειψη εφοδίων, εξαιτίας κυρίως σφαλμάτων της κεντρικής διοίκησης, είτε εξαιτίας τοπικιστικών τάσεων, έλλειψης συνεργασίας και πειθαρχίας κ.λπ. Από το 1826 οι όροι άλλαξαν και ο ενωμένος τουρκοαιγυπτιακός στόλος ανέλαβε το ρόλο τού στρατηγικά επιτιθεμένου, ενώ ο ελληνικός αναγκάστηκε να περιοριστεί σε παθητικό ρόλο.

Από πλευράς τακτικής, οι Έλληνες απέφευγαν τη μάχη εκ παρατάξεως και χρησιμοποιούσαν τον ελιγμό, και σε μεγάλη κλίμακα ένα άκρως αποτελεσματικό μέσο, το πυρπολικό. Για να εξασφαλιστούν, δε, καλύτερα αποτελέσματα, τα πυρπολικά παρέμεναν επανδρωμένα έως την τελευταία στιγμή. Οι τυπικές φάσεις μιας ναυμαχίας ήταν: ελιγμός εκ μέρους του ελληνικού στόλου για την κατάληψη προσήνεμης θέσης, μονομαχία πυροβολικού από μεγάλη απόσταση και, τέλος, επίθεση των πυρπολικών. Μεγάλη χρήση πυρπολικών γινόταν και για νυχτερινές επιθέσεις εναντίον εχθρικών πλοίων που βρίσκονταν εν όρμω ή ταξίδευαν. ■

1. Μέχρι την εμπλοκή των Ναυτικών των μεγάλων δυνάμεων, ο ελληνικός στόλος με τα μικρά του σκάφη βρέθηκε μόνος απέναντι στην «αρμάδα», όπως αποκαλούσαν -όχι χωρίς δέος- τον τουρκικό στόλο οι Έλληνες ναυτικοί. Παρ' όλα αυτά αντιμετώπισαν την «αρμάδα» με ανδρεία και έξοχη ναυτοσύνη, κατορθώνοντας να τη νικήσουν στις μεγάλες Ναυμαχίες του Γέροντα. Παροιμιώδες έχει μείνει το σήμα του ναύαρχου Μιαούλη προς τα ελληνικά πυρπολικά –που του χάρισαν και τη νίκη– «Με τη βοήθεια του Σταυρού, επιτεθείτε». Η επέμβαση των πυρπολικών διέλυσε την τουρκική παράταξη. Την ίδια τακτική είχαν χρησιμοποιήσει Έλληνες ναυτικοί του ρωσικού στόλου στη Ναυμαχία του Τσεσμέ, κατά τα Ορλωφικά.

2. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου σήμανε την πραγμάτωση της ελληνικής ελευθερίας. Τελικά και η ελληνική ελευθερία αποφασίστηκε στη μητέρα του Ελληνισμού, στη θάλασσα.